

”Jag sliter, du sliter, alla ska slita”

- en kvalitativ innehållsanalys av tv-programmet *Nybyggarna*

Anna Wärn
Carolina Garrido Olsson

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats SOPA63
HT 12

Handledare: Hanna Wittrock

Abstract

Authors: Anna Wörn & Carolina Garrido Olsson

Title: I work, you work, everyone works. A qualitative content analysis of the TV-show *Nybyggarna*. [translated title]

Supervisor: Hanna Wittrock

Assessor: Malin Arvidson

The purpose of this study was to examine the phenomena of social issues in the media. More specifically the purpose was to find out how the TV-show *Nybyggarna* addresses homelessness and how they choose to cope with the specific social issue. In the TV-show seven homeless people are offered the opportunity to remodel a barn into their own home with individual flats along with the TV-host Anders Öfvergård and his construction team. In relation to how the TV-show chooses to cope with the social issues our aim was also to analyse their perspective on the origin of homelessness. We also aimed to compare the TV-shows method with established methods advocated by Socialstyrelsen for working with homelessness in Sweden. We chose to base our analysis on Foucaults theories about power and more specifically a disciplinary kind of power. In addition to this we also incorporated the concepts empowerment and paternalism. We found that the TV-show in some way uses the disciplinary power to change the behaviour of the participants. We also discovered that *Nybyggarna* has an approach that contents influences from both empowerment and paternalism. The origin of homelessness is explained by both individual and structural factors. When compared to the established methods we found both similarities and differences. The most significant difference was that the TV-show offers the participants a sense of being selected. As being homeless can lead to a feeling of exclusion the sense of being selected is proved to be important to the participants in coping with their social issues.

Key words: Social issues, Homelessness, Power, *Nybyggarna*

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Problemformulering.....	3
1.2 Syfte.....	4
1.3 Frågeställningar.....	4
2. Bakgrund	5
2.1 Tidigare forskning.....	5
2.1.1 Olika perspektiv inom hemlöshetsforskningen.....	5
2.1.2 Hemlöshetsforskningens historia.....	6
2.1.3 Individuella och strukturella perspektivet.....	7
2.1.4 Boendelösningar i Sverige.....	7
2.1.5 Hemlöshet i media.....	8
2.2 Nybyggarna – Bakgrund och handling.....	9
2.2.1 Avsnitt 1.....	9
2.2.2 Avsnitt 2.....	10
2.2.3 Avsnitt 3.....	10
2.2.4 Avsnitt 4.....	10
2.2.5 Avsnitt 5.....	10
2.2.6 Avsnitt 6.....	11
2.2.7 Avsnitt 7.....	11
2.2.8 Avsnitt 8.....	11
2.3 Basta – verksamhet och bakgrund.....	12
3. Teori	13
3.1 Inledning.....	13
3.2 Foucaults maktteori.....	14
3.3 Empowerment och paternalism.....	15
4. Metod	16
4.1 Val av metod.....	16
4.2 Urval.....	17
4.3 Begränsningar.....	18
4.4 Metodens tillförlitlighet.....	19
4.5 Avgränsning.....	20
4.6 Arbetsfördelning.....	20
4.7 Etiska överväganden.....	20
5. Resultat och analys	22
5.1 Upplägg.....	22
5.2 Avgränsningar i analysen.....	22
5.3 Foucault - Den disciplinära makten.....	22
5.3.1 Normaliserande sanktioner.....	23
5.3.2 Hierarkiska övervakningen.....	26
5.3.3 Kunskapsprövning.....	30
5.4 Empowerment.....	32

5.5 Paternalism.....	34
5.6 Synen på uppkomsten av problemet.....	37
5.7 Tv-programmets metod i relation till etablerade bostadslösningssmodeller	39
6. Avslutande diskussion	40
7. Referenslista	43

1. Inledning

1.1 Problemformulering

I dagens samhälle har det blivit en naturlig del av vardagen att ta del av information via medier. Vi vågar påstå att vi lever i en tid med ett ständigt informationsflöde. Vart vi än vänder oss så exponeras vi för medier som vill informera, påverka eller underhålla oss. Mediernas möjligheter att göra sina röster hörda ger dem makt att påverka vad vi tänker på och riktar vår uppmärksamhet mot (Blomberg et al., 2004). Detta inflytande har lett till ett ökat intresse från forskare inom samhällsvetenskapen att undersöka vilka bilder medier förmedlar av vårt samhälle. Det uppkomna intresset kan härledas till en socialkonstruktivistisk tanke kring att vi konstruerar vår egen verklighet med hjälp av olika faktorer i vår omgivning. Medier är en stor påverkansfaktor för hur vi konstruerar föreställningar av vårt samhälle och sociala problem (*ibid.*). Medier rapporterar om problem i vårt samhälle för att uppmärksamma dessa och låta utsatta människor komma till tals (Svärd, 2008). Medier har i viss mån även makten över vilka utsatta grupper som får komma till tals och det är därmed medier som sätter agendan. Att medier sätter agendan innebär att de påverkar vad vi tänker på men inte nödvändigtvis hur vi tänker (*ibid.*). De sociala problem som tenderar att få störst utrymme är de som allmänheten saknar erfarenhet av och kunskap om, hemlöshet är ett exempel på detta. Det är ett fenomen som få människor har erfarenhet av i Sverige men ändå är något som ofta uppmärksammas och debatteras om i media (Svärd, 2008).

Vårt intresse för ämnet har väckts genom att vi har uppmärksammat att sociala problems förekomst i media inte enbart är begränsat till nyhetsrapporteringar och offentliga debatter. Sociala problem som fenomen förekommer numera även i kommersiella medier, i program med någon form av underhållningssyfte. Vi har sett exempel på detta genom till exempel tv-program som *Lyxfällan*, som handlar om privatekonomiska problem, *Den hemlige miljonären*, som uppmärksammar olika former av sociala problem, *Celebrity Rehab*, som hjälper kändisar med missbruksproblematik att bli nyktra och *Nybyggarna*, där hemlösa ges möjligheten till en nystart i livet. I *Nybyggarna* får sju stycken hemlösa med missbruksproblematik tillsammans med programledaren Anders Öfvergård och hans byggteam möjlighet att renovera en lada till ett gemensamt boende med egna lägenheter. Vi har vår uppsats valt att undersöka *Nybyggarna* för att vi anser att det är intressant att undersöka vilka metoder som

används i tv-programmet för att hantera de sociala problem som beskrivs. Vilka perspektiv på hemlöshet och missbruk ligger till grund för de metoder som *Nybyggarna* använder sig av?

Som socialarbetare anser vi att det är viktigt att vara öppen för olika former av lösningar och metoder för att hantera sociala problem. Kanske är det så att tv-mediet som behandlare skapar eller framhäver något som saknas i de etablerade metoderna man använder för att hantera sociala problem. Därför kan det vara lärorikt att se hur tv-program försöker lösa sociala problem. I relation till detta anser vi att det är intressant att undersöka *Nybyggarna* i relation till andra etablerade metoder som Socialstyrelsen förespråkar i arbetet med hemlöshet. Vi vill undersöka om tv-programmet enbart profiterar på deltagarnas utanförskap eller om de utövar en metod som kan ses som alternativ till de etablerade metoderna som finns.

1.2 Syfte

Vårt syfte är att analysera hur tv-programmet *Nybyggarna* framställer hemlöshet och missbruk och vilka lösningar de förespråkar för dessa sociala problem. Genom att analysera tv-programmet och dess underliggande budskap så ämnar vi att försöka förstå vilken metod de använder sig utav i programmet och varför. Vi avser även att undersöka *Nybyggarna*s förespråkade metod i förhållande till de metoder som Socialstyrelsen förespråkar.

1.3 Frågeställningar

- Vilka lösningar till hemlöshet och missbruk förespråkas i *Nybyggarna*?
- I relation till de lösningar som förespråkas, vilka perspektiv förmedlar *Nybyggarna* på uppkomsten av hemlöshet och missbruk?
- Vilka likheter eller olikheter kan man se i *Nybyggarna*s metod i förhållande till Socialstyrelsen förespråkade metoder i arbetet mot hemlöshet?

2. Bakgrund

2.1 Tidigare forskning

2.1.1 Olika perspektiv inom hemlöshetsforskningen

Hemlöshetsforskningen kan inordnas i olika kategorier. Mats Blid refererar i sin avhandling om hemlöshet till Johnson och Cnaans kategorisering av hemlöshetsforskning som består av kategorierna: definitioner av hemlöshet, hemlöshetens orsaker, kostnader för samhället, sammansättning av hemlöshetens population, behov, interventioner från samhället och brister i servicen till de hemlösa (Blid, 2008). Blid skriver att den största kunskapsluckan finns inom kategorin insatser och resultatet av dessa. Det finns i dagsläget ingen överblick över de insatser som kommunerna tillhandahåller samt skillnaderna mellan kommuner (*ibid.*). En annan klassisk indelning vad det gäller hemlöshetsforskningen är att man antingen fokuserar på individuella faktorer hos de hemlösa eller strukturella faktorer i samhället som påverkar eller orsakar hemlöshet (Swärd, 1999). Den forskning som fokuserar på individuella faktorer belyser ofta personliga svagheter, såsom missbruk, psykiska funktionshinder eller dylikt. Genom ett strukturellt perspektiv undersöker man snarare de strukturella förhållandena i samhället och socio-ekonomiska faktorer som påverkar uppkomsten av hemlöshet (*ibid.*).

Det är ett välkänt faktum att det är problematiskt att bedriva forskning om hemlösa då det är en grupp som är svår att nå (Swärd, 1999). Det finns även en etisk aspekt i forskningen kring hemlösa då de befinner sig i en kris när de är bostadslösa och det kan anses vara oetiskt att bedriva forskning med människor som befinner sig i en pågående livskris (*ibid.*). För övrigt finns det även brister i de longitudinella studierna om hemlösa, det vill säga studier som sträcker sig över lång tid. Rent generellt finns det brister i forskningen om hemlöshet i Sverige och man har ännu inte funnit någon vedertagen förklaring till varför hemlöshet uppstår. Forskning i Sverige har snarare försökt kartlägga hur utbredd hemlösheten är snarare än att förklara uppkomsten av den och att utvärdera de metoder man använder för att motverka den (*ibid.*).

2.1.2 Hemlöshetsforskningens historia

Mats Blid beskriver i sin avhandling Hans Swärds indelning av den svenska hemlöshetsforskningen ur ett historiskt perspektiv. Hans Swärd menar att man kan dela upp den svenska forskningen om hemlöshet i fyra perioder (Blid, 2008). Den första perioden startade under 1850-talet, då hemlöshet utvecklades till att ses som ett socialt problem snarare än ett polisiärt. Hemlösheten kom att bli en social fråga och således samhällets angelägenhet (*ibid.*). Den andra perioden präglades av att man försökte lösa hemlöshetsproblemet med att bygga fler bostäder. Det uppkom nya tankar om det svenska välfärdssystemet och folkhemmet och att alla skulle inkluderas av detta. Utöver bostadsbyggandet så utvecklades även en nykterhetsvårdslag som innebar mer stöttning till de personer som hade alkoholproblem. Perioden sträcker sig från 1940-1950 (*ibid.*). Därefter följde en period 1960-1970 som präglades av stor optimism inför att utrota hemlösheten och att kunna anpassa personer som levde i utanförskap till samhället. Det är under denna period som de första vetenskapliga forskningsprojekten genomförs för att kartlägga hemlösheten. Dessa undersökningar hade stor genomslagskraft rent politiskt och bidrog till en ny socialpolitisk debatt (*ibid.*).

Den fjärde och sista perioden är mellan 1985 till mitten av 90-talet. Hans Swärd benämner denna period som ”Den nya hemlösheten”. Under denna period utvecklade man nya metoder för att bekämpa hemlösheten, bland annat genom att utveckla härbärgen och vandrarhem samt den sekundära bostadsmarknaden med hjälp av sociala kontrakt. Dessa innebär att socialtjänsten hyr lägenhet av kommunala bostadsförmedlaren som socialtjänsten i sin tur hyr ut åt personer i behov av bostad. Klienten hyr alltså lägenheten av socialtjänsten som ställer olika former av krav. Till exempel kan dessa vara krav innebära krav på nykterhet och så vidare. Målet är att det sociala kontraktet ska kunna avvecklas och att klienten själv ska ha ett förstahandskontrakt till bostadsförmedlaren (Socialstyrelsen, 2010). Detta är ett arbetssätt som fortfarande tillämpas i kommunerna (*ibid.*). Hemlöshetsforskningen upptäcker under denna period att hemlöshetspopulationen har förändrats. Den hemlöse är inte längre en medelåldersman med alkoholproblem utan innefattar även familjer, barn, kvinnor, yngre och pensionärer (Blid, 2008).

2.1.3 Individuella och strukturella perspektivet

Som vi tidigare nämnt kan man fokusera på antingen individuella eller strukturella faktorer inom hemlöshetsforskningen. Inom det individuella perspektivet fokuserar man på personliga förhållanden och svagheter. Man ser till exempel missbruk och psykisk ohälsa som möjliga förklaringar till problemet (Svärd, 1999). Inom det strukturella perspektivet söker man istället förklaringar till hemlöshet genom att se de brister som finns i välfärdssystemet och organiseringen av detta. Det finns även forskning som använder sig utav ett kombinerat perspektiv. Detta innebär att man till exempel undersöker hur de individuella förhållandena påverkas utav de strukturella faktorerna i samhället (*ibid.*). Det finns även forskning som fokuserar på de brister som finns inom de tjänster som samhället tillhandahåller för hemlösa (Blid, 2008). Kritik mot detta synsätt har dock framförts och påpekat att det inte är insatsen i sig som är avgörande om en person lyckas ta sig ur hemlösheten, det är snarare uppföljningen och processen i sig som är av vikt (*ibid.*).

2.1.4 Boendelösningar i Sverige

I Socialstyrelsens rapport *En fast punkt – vägledning om boendelösningar för hemlösa personer* från 2010 framhåller man det är upp till varje kommun att besluta om vilka metoder och boendelösningar som man tillhandahåller för att arbeta mot hemlöshet. Som vägledning för kommunerna presenterar man de två dominerande modellerna för bostadslösning. Den första och vanligaste modellen kallas *Boendetrappan*. Denna modell går ut på att den hemlöse stegvis ska lära sig att bo. Detta innebär att den hemlöse genom träning ska ta sig genom olika former av boendenivåer. Det som socialtjänsten bedömer vara framsteg och gott uppförande leder individen uppåt i trappan och sköter individen inte sig så kan hen tvingas ta ett eller flera steg tillbaka (Socialstyrelsen, 2010). De lägsta stegen i *Boendetrappan* börjar utanför bostadsmarknaden. Dessa utgörs av till exempel boende hos närstående, härbärke samt institution eller sjukhus. *Boendetrappan* övergår sedan i den sekundära bostadsmarknaden. Stegen i den övre delen av *Boendetrappan* innefattar kategoribostad, träningslägenhet, socialt kontrakt samt övergångslägenhet. Det högsta steget på *Boendetrappan* innebär ett eget kontrakt på den reguljära bostadsmarknaden (*ibid.*). Kritik har dock riktats mot *Boendetrappan* eftersom att de är få människor som når det högsta trappsteget, den hemlöse rör sig snarare mellan de lägre trappstegen.

Kritiken rör även det faktum att man fokuserar på att förbättra individens beteende snarare än att förändra boendesituationen. Det finns inget forskningsstöd för att *Boendetrappan* är en fungerande modell i arbetet med hemlöshet (*ibid.*).

Den andra dominerande modellen kallas *Bostad först* och är relativt ny i Sverige. Den grundläggande filosofin i modellen innebär att individen direkt ska få ett långsiktigt och tryggt boende i form av ett eget bostadskontrakt. Detta utan att några krav ställs på individen. Personen erbjuds boendestöd och eventuell behandling, dock är detta frivilligt. Man särskiljer således vård och behandling från boendet (Blid, 2008). Forskningsstudier från bland annat USA visar på goda resultat vid användandet av modellen i kombination med boendestöd. *Bostad först* i kombination med ett långsiktigt perspektiv och uppföljning har genom forskning visat goda resultat (*ibid.*).

2.1.5 Hemlöshet i media

Hemlöshet är även någonting som har uppmärksammats mycket i media sedan 80-talet (Swärd, 2004). Ett återkommande fokus för debatten i media har varit huruvida hemlösheten ökar samt förklaringar till hemlöshetsproblemet (*ibid.*). Forskning har även bedrivits om hur hemlöshet och hemlösa framställs i media. Hans Swärd menar att massmedier ofta framställer ytterligheter när de behandlar ämnet. De hemlösa framställs antingen som drogberoende missanpassade personer eller genom en mer romantiserande bild av en person som självvalt lever i frihet (*ibid.*). Hans Swärd har även i sin forskning kommit fram till att kontrasterna är stora mellan de historier som berättas av journalister om hemlösa och de som hemlösa själva berättar i gatutidningar. Det är dock svårt att få en sammantagen bild över hur hemlösa framställs i gatutidningar. Det finns många olika beskrivningar av dem, både som offer och som benägna att styra över sin egen situation (*ibid.*). När det kommer till orsaksförklaringar i media menar Swärd att de livshistorier som berättas i medier har ofta fokus på de problem individerna har med till exempel missbruk och kriminalitet. Detta kan innebära att läsare drar slutsatsen att hemlösheten är en konsekvens av dessa problem. Fokus läggs sällan på de strukturella faktorer som kan påverka individernas livssituation, som fattigdom, ökade klyftor och obalans i bostadsmarknaden (*ibid.*). En annan intressant aspekt som Hans Swärd lyfter fram i sin forskning är hur de hemlösa själva beskriver sina liv i medier. Man lägger i gatutidningarna stor vikt vid de hemlösas berättelser för att nå ut till samhället om de problem som de hemlösa upplever och deras livssituationer. Hans Swärd menar att

dessa livshistorier ofta är starkt påverkade av de allmänna föreställningarna i samhället om hur ett normalt liv ska se ut. De historier som de hemlösa berättar ställs inom de ramar som sätts av massmedier, konventioner och myndigheter. Hans Svärd menar att livshistorierna tvingas in i denna struktur och ramsättning då det inte finns några andra sätt att berätta om sitt liv på (*ibid.*).

2.2 Nybyggarna – Bakgrund och handling

Nybyggarna är ett tv-program som sändes på Kanal 5 under hösten 2012. Programledare är Anders Öfvergård som är en känd profil från kanalen. Anders Öfvergård går under smeknamnet *Arga snickaren*, detta med hänvisning till hans tidigare program i samma kanal. I sitt tidigare program har han hjälpt familjer som har fastnat med sina renoveringar. Han är känd för sitt tuffa förhållningssätt mot deltagarna och heta temperament. I programmet *Nybyggarna* får man följa hur Anders Öfvergård tillsammans med sitt byggteam samt sju stycken hemlösa bygger om en lada till bostäder till dessa sju personer. Bygget och projektet genomförs tillsammans med Arbetskooperativet Basta (Kanal 5, 2012). Basta är en brukarstyrd ekonomisk förening som bedriver rehabilitering för missbrukare (Hansson & Wijkström, 1997). Ladan som renoveras ligger på Bastas mark och när inspelningen av *Nybyggarna* är över tar Basta över rehabiliteringen av de sju deltagarna. Anders har även stöttning i arbetet med deltagarna från sin mentor från Basta, Åsa. Vi kommer längre fram i uppsatsen redogöra för Bastas rehabiliteringsideologi.

Programserien består av åtta avsnitt varav det första inleds med att Anders Öfvergård provar på livet som hemlös i Stockholm. Under de sju följande avsnitten så kommer det en ny deltagare till ladan varje vecka. Under avsnittet får tittarna veta mer om både personens bakgrund och hur de hanterar livet på bygget. Anders Öfvergård ger deltagaren arbetsuppgifter i byggprojektet och utöver avsnittets aktuella deltagare får tittarna även följa de övriga deltagarna och deras tid i ladan. Tittarna får även följa bygget och ta del av olika byggtips. Nedan följer en kort beskrivning av varje avsnitt.

2.2.1 Avsnitt 1

I det första avsnittet får tittarna följa Anders Öfvergård när han provar på livet som hemlös i Stockholm. Han möter under programmets gång olika personer som är bostadslösa. Han förfäras över den verklighet han möter som är han uttrycker är präglad av missbruk, utanförskap och misär. I slutet av programmet förklarar han att efter allt

han har sett så känner han att han måste göra någonting. Han förklarar att det enda han kan är att bygga och därför ska han starta byggprojektet med ladan.

2.2.2 Avsnitt 2

I andra avsnittet får tittarna möta den första deltagaren Linnea som är 20 år gammal och som har levt som hemlös sedan sju år tillbaka. Linnea är prostituerad sedan fyra år tillbaka och missbrukar. När Linnea kommer till ladan får hon olika bygguppgifter av Anders. När Linnea misslyckas med dessa skapar det stor frustration hos henne men när hon klarar av bygguppgifterna uttrycker hon att det stärker hennes självkänsla.

2.2.3 Avsnitt 3

I det tredje avsnittet anländer Johan till ladan som är 42 år gammal och har missbrukat amfetamin i 20 år. Han har under de senaste åren försörjt sig på att stjäla och sälja koppar. När han kommer till ladan får han olika bygguppgifter av Anders, vilka han klarar utan större problem, då han har erfarenhet av att bygga. Parallellt med Johans berättelse får tittarna även ta del av Anders oro för Linnea. Linnea ska ha en kompis från sitt tidigare liv på besök och Anders och personerna från Basta oroar sig för att hon inte har klippt banden till sitt tidigare liv.

2.2.4 Avsnitt 4

I det fjärde avsnittet får tittarna möta den tredje deltagaren Rita som är 30 år gammal, har missbrukat amfetamin i 4 år och försörjer sig på att sälja droger. Rita är även Johans flickvän. När Rita kommer till ladan får hon arbetsuppgifter av Anders. Rita har i början svårt att genomföra dessa, blir frustrerad och ger upp. Rita motsätter sig vissa av de arbetsuppgifter hon får och det skapar konflikter. Parallellt med detta får vi fortsätta följa Anders oro över Linneas risk för återfall. Det slutar med att Linnea tar ett återfall men återvänder senare till ladan.

2.2.5 Avsnitt 5

I detta avsnitt får tittarna lära känna deltagaren Emil som är 32 år gammal. Han började med droger när han var 12 år gammal och har livnärt sig genom att stjäla. Emil har två barn som han på grund av sitt drogmissbruk inte får lov att träffa. När Emil kommer till ladan får han bygguppgifter av Anders som han tampas med. Parallellt med detta

kämpar Rita och Johan med samarbetssvårigheter som Anders försöker reda ut. Linnea har tagit ytterligare ett återfall och lämnat ladan.

2.2.6 Avsnitt 6

I det sjätte avsnittet kommer den femte deltagaren Tom till ladan, han är 32 år gammal och har varit hemlös i perioder sedan han var 16 år. Tom har levt med blandmissbruk och kriminalitet i 17 år. När Tom kommer till ladan får han arbetsuppgifter från Anders. Dessa klarar han utan problem då han har erfarenhet av att bygga. Linnea har återigen kommit tillbaka till ladan och befinner sig på Bastas tillnyktringsenhet. Anders och Linnea pratar och Anders menar att hon måste göra ett val mellan sitt nya och sitt gamla liv. Linnea menar att detta är omöjligt för henne att göra, med hänvisning till sitt beroende. Linnea lämnar återigen ladan. I programmet visas även konflikter mellan Anders och Emil. Anders menar att Emil smiter ifrån sina arbetsuppgifter.

2.2.7 Avsnitt 7

I det sjunde avsnittet anländer den sjätte deltagaren Bim som är 19 år, blandmissbrukare och har varit hemlös i tre år. Innan Bim kom till ladan befann hon sig på ett behandlingshem för missbrukare. När Bim kommer till ladan får hon arbetsuppgifter av Anders. Hon har svårt att utföra dessa och säger att detta beror på hennes låga självkänsla. Emil tampas under avsnittet med starkt drogsug och längtan efter sina barn. Emil har på grund av detta svårt att fokusera på arbetet och detta leder till spänningar i gruppen.

2.2.8 Avsnitt 8

I det åttonde och sista avsnittet kommer den sista deltagaren Josefina, hon är heroinist och har livnärt sig på att sälja droger och göra inbrott. Josefina har en son som hon i dagsläget inte har så stort umgänge med. När Josefina kommer till ladan får hon arbetsuppgifter av Anders. Dessa klarar hon utan några större svårigheter. Dock tampas hon med sitt drogsug. Parallellt med detta så får tittarna fortsätta följa spänningarna som uppkommit bland deltagarna rörande arbetsmoralen och att vissa arbetar mer än andra. Detta gör Anders upprörd och han försöker lösa konflikterna som uppstår i gruppen. Deltagarna besöker sina blivande arbetsplatser som finns hos Basta. Samtliga känner sig hoppfulla inför framtiden. Anders tar ett känslomässigt farväl av deltagarna.

2.3 Basta – verksamhet och bakgrund

Idén och ideologin som Basta grundas på har sin grund i Italien. 1978 grundade Vincenzo Muccioli ett behandlingshem för ungdomar i Rimini som kom att kallas San Patrignano. Grundtanken med behandlingshemmet var arbete och kamratskap. Man ansåg att arbete var ett medel för personlig utveckling och även en lösning för att kunna stå för sin egen försörjning. Man menade att arbetet tillsammans med andra tvingade fram samarbete mellan personerna, vilket ledde till att man var tvungen skaffa långsiktiga lösningar för de problem som uppstod (Hansson & Wijkström, 1997). Detta ansåg man stå i motsats till de tidigare kortsiktiga behovstillfredställningar som livet i missbruk präglades av. I slutet av 1980-talet besökte sekreteraren från den svenska organisationen Riksförbundet för Hjälp åt Läkemedelsmissbrukare (RFHL) Alec Carlberg San Patrignano. De svenska besökarna förundrades över framgångarna som det italienska arbetskooperativet hade med missbruksproblematiken, helt utan professionell hjälp (*ibid.*). Under 1990-talet informerade Alec Carlberg om San Patrignano för en samrådsgrupp som hade som uppgift att komma med förslag till hur missbrukarvården skulle utformas i Sverige. Denna samrådsgrupp bestod av fyra kommuner söder om Stockholm. Informationen samt ett efterföljande studiebesök till San Patrignano ledde till att Alec Carlberg fick till uppgift att skriva en förstudie om möjligheterna att starta upp ett liknande arbetskooperativ för före detta missbrukare i Sverige. Studien presenterades 1992, med titeln *Södertörnsmodellen* och följdes upp med en projekteringsfas. Detta ledde till slut upp till att den ideella föreningen Basta Arbetskooperativ bildades 1994 (*ibid.*).

Bastas grundstenar formulerades redan i Alec Carlbergs förstudie till projektet och är inspirerade av den italienska modellen (Hansson & Wijkström, 1997). Grundstenar lever kvar även idag. Grundstenarna består av arbetets roll, kvalitetsmedvetande, ekologiskt tänkande, solidaritet, oberoendets stolthet samt exemplets makt (Basta, 2012a). Med arbetets roll betonar man att arbete leder till positiva konsekvenser som gemenskap, försörjning, personlig identitet och kommunikation. Man menar att allt detta leder till en ökad självkänsla som beskrivs som avgörande för rehabiliteringen. Att vara kvalitetsmedveten menar Basta också är viktigt, både i produktionssyfte för att göra kunder nöjda men även i förhållande till de relationer man har till andra människor. Det ekologiska tänkandet grundar sig i en tanke kring att ekologisk mat är bra för hälsan, något som är viktigt för före detta missbrukare som ofta har hälsoproblem till

följd av deras drogmissbruk. Basta betonar också vikten av solidaritet. Med detta menar man att man ska ta hand om varandra och detta omsätter man i verkligheten genom ett faddersystem. Grundstenen oberoendets stolthet innefattar att inte längre vara beroende av något och inte heller kunna skylla sina misslyckanden på någon annan. Detta innebär i förlängningen att de framgångar man når är ens egna. Grundstenen exemplets makt har tillkommit senare och innebär att man lär av hur andra betar sig och därför är det viktigt att Basta styrs utav före detta missbrukare. Man menar att dessa är inspiration och ett löfte om att det går att förändra sig själv och sitt liv (*ibid.*).

I dagsläget har Basta tre stycken anläggningar i Sverige som finns i Nykvarn, Fristad samt Norsesund (Basta, 2012b). Basta beskriver på sin hemsida att de erbjuder ett års rehabilitering och under denna tid arbetar man på någon av deras arbetsplatser. Organisationen har utvecklat olika arbetsplatser som är kopplade till rehabiliteringen. Till exempel har de hundpensionat, stall, bygg, kök och snickeri. Basta styrs och drivs av människor som själva har genomgått rehabilitering på Basta. Efter avslutad rehabilitering har man möjlighet att stanna kvar på Basta. För att komma till dit söker man hjälp via kriminalvård eller socialtjänst. Basta har idag ramavtal med över nittio kommuner i landet samt med kriminalvården (*ibid.*).

3. Teori

3.1 Inledning

När man bedriver samhällsvetenskaplig forskning är det av stor vikt att välja en teori som både lyfter och skapar mening till det empiriska resultat man har inhämtat (Tim May, 2001). Teorin hjälper oss att skapa en begreppsram för att försöka förklara och begripliggöra vårt inhämtade material utifrån våra frågeställningar (*ibid.*). I arbetet med vår undersökning har vi haft en induktiv ansats, det vill säga att vi låtit empirin styra vårt val av teori och vi utvecklade vår teoretiska begreppsram efter att vi inhämtat empirin (*ibid.*). Vid inhämtandet av vår empiri såg vi teoretiska undersökningsaspekter som var tydligt kopplade till makt. Makt är ett centralt ämne inom det sociala arbetet eftersom makten är oundviklig i relationen mellan socialarbetare och klienten. Makten är nära förankrad till hjälpen eftersom socialarbetaren besitter ett ansvar och möjlighet att kunna hjälpa och påverka den andres livssituation. Därför är det viktigt att reflektera över denna makt och hur den hanteras (Starrin & Swärd, 2006). När man studerar makt

inom socialt arbete kan man använda sig utav flera olika utgångspunkter som grundar sig i olika samhällsvetenskapliga teorier (*ibid.*). Därför är det viktigt att definiera vilken form av makt och vilket perspektiv man använder när man analyserar makten. Vårt övergripande teoretiska perspektiv grundar sig i Foucaults maktteorier (*ibid.*).

3.2 Foucaults maktteori

Michel Foucault är en fransk filosof som intresserar sig för förhållandet mellan makt och olika former av hjälpinsatser (Starrin & Swärd, 2006). Foucault menar att makten inte är något statiskt, utan förändras och utövas i olika former och i olika relationer (*ibid.*). Foucault intresserade inte sig enbart för individuella makthavare utan även för hur de som underordnas makten påverkas (Foucault, 2003). Foucault menade även att makten kunde komma underifrån, alltså är det inte bara socialarbetaren som har tillgång till makt utan klienten kan också tillskaffa sig makt i relationen till socialarbetaren (Starrin & Swärd, 2006). Foucault menar även att makt är något man utövar snarare än något man har. Makten är närvarande i alla relationer och men blir synlig först när någon utövar den (Foucault, 2003).

Foucault skriver i sin bok *Övervakning och straff* om den disciplinära makten, som innebär att den huvudskapliga uppgiften för maktutövaren är att *dressera* individen (Foucault, 2003). Foucault menar även att det är i välfärdsstatens institutioner och behandlingsmedel som den disciplinära makten blir mest tydlig (Starrin & Swärd, 2006). Individen ses som både föremål och verktyg för disciplineringen. Foucault menar att den disciplinära makten kan vara totalt indiskret eftersom den är ständigt närvarande och oavbrutet kontrollerar men samtidigt kan makten vara diskret i sin utövning då den utövas i tystnad (Foucault, 2003). Foucault menar att det finns olika sätt att utöva den disciplinära makten genom olika tekniker. Dessa tekniker innefattar en hierarkisk översyn, ett normaliserande system för bestraffning och belöning samt deltagandet i en kunskapsprövning (*ibid.*). Den hierarkiska översynen innebär att det är själva övervakningen som är maktutövningen. Genom att ha en ständigt övervakande blick utövas makten och verkar därmed betvingande och disciplinerande över individen (*ibid.*). Foucault beskriver militärlägreten som en idealisk modell för övervakning. Militärlägreten används som en metafor för de institutioner i samhället där det finns tydliga och synliga regler och strukturer som upprätthålls genom övervakning. Övervakningen möjliggörs genom att allt är synligt (*ibid.*). De strukturer och regler som finns upprättas för att institutionerna ska ha kontroll över individernas beteende. Vidare

förklarar Foucault att enbart övervakning inte är tillräcklig för att förändra och disciplinera individer. Han talar om de normaliserande sanktionerna vars uppgift är att uppfostra individerna till önskvärt beteende. Det önskvärda beteendet bestäms utifrån de rådande normerna som finns och därför talar Foucault om Normens makt i relation till de normaliserande funktionerna. I relation till bestraffningen beskriver Foucault även belöningens roll. Även belöningar kan verka fostrande och normaliserande (*ibid.*). Slutligen beskriver Foucault kunskapsprövning i kombination med den övervakande hierarkin samt den normaliserande sanktionen. Kunskapsprövningen innebär en översikt som möjliggör att kunna särskilja individerna. Särskiljningen görs genom att antingen belöna eller bestraffa dem. Kunskapsprövningen kan ses som en ständig kontroll av normaliseringsprocessen och tydliggör makten och kunskapen hos den överordnade och underkastelsen hos individen (*ibid.*). Våldigt förenklat kan man säga att kunskapsprövning är ett sätt att kontrollera så att individerna verkligen lär sig vilket som är det rätta och önskvärda beteendet. Beroende på om de gör eller inte gör det blir de antingen belönade eller bestraffade. Genom att använda ovan nämnda begrepp har vi försökt förstå det rehabiliterande arbetet och behandlingen som *Nybyggarna* utövar.

3.3 Empowerment och paternalism

Utöver Foucaults teorier om makt har vi valt att använda oss utav empowermentteorin och paternalismen. Vi har använt paternalismen och empowermentbegreppen som komplement till Foucaults maktteori, då vi anser att det finns maktaspekter i *Nybyggarna* som lyfts genom att analysera empirin genom paternalismen och empowerment. Inom socialt arbete kan empowerment ses som både teori och metod (Starrin & Swärd, 2006). Teorin har sin grund i idén om att människor kan uppnå kollektiv eller individuell kontroll över sin livssituation. Denna kontroll innebär makt hos klienten att själv förändra sitt liv. Metoden grundar sig i socialarbetarens förhållningssätt gentemot individerna och hur de överför makten till dem (*ibid.*). Definitionen av begreppet empowerment har sin grund i uttrycket power som på svenska kan ha flera betydelser, som stryka, makt eller kraft (Askheim, 2007). Empowerment kan enkelt förklaras som hjälp till självhjälp. Precis som när det gäller makt finns det inom empowerment olika infallsvinklar. De perspektiv och begrepp som vi har utgått ifrån i vår analys är empowerment som motmakt och den terapeutiska positionen (*ibid.*). Empowerment som etablering av motmakt innebär att man belyser förhållandet mellan individens livssituation och samhällets strukturella förhållande.

Inom detta perspektiv menar man att för att individen ska kunna hjälpa sig själv ur sin problematiska livssituation behöver individens självkänsla stärkas. För att stärka självkänslan och självbilden vill man sätta igång processer som stärker individernas upplevelse av självkontroll (*ibid.*). Ett sätt att leda individen till förändring är att påvisa att de inte är ensamma i sin problematik utan att det även finns andra som har liknande livssituationer (*ibid.*). Denna ståndpunkt utvecklas av Freire som menar att kollektivet är den centrala utgångspunkten i rehabiliteringen. Genom kollektivet kan man dela erfarenheter och erövra makten tillsammans. Den terapeutiska positionen inom empowerment betonar processen där behandlaren överför makten till individen snarare än att de tillskaffar sig den på egen hand. Det handlar om att professionella överför makt till individerna och därför även kan styra över hur mycket makt individerna ska få och vad den ska innebära (*ibid.*). Utifrån dessa perspektiv har vi i vår analys tittat på hur och på vilket sätt individerna tillskrivs makt.

I relation till empowerment begreppet använder vi oss av det teoretiska begrepp som ofta ställs i motsats till empowerment, paternalism (Starrin, 2007). Paternalismen innebär att man utgår ifrån att individen inte vet vad som är det bästa för dem själva utan det är upp till behandlare, myndighet eller experter att avgöra detta. Paternalismen bygger, i linje med andra tankar om makt, på över och underordning. Allt tvång som används berättigas med tankar om att det är för individens egna bästa (Starrin & Swärd, 2006). Överordningen som experterna har motiveras med välvilja. De underordnade är de vanliga människorna, som i grunden anses vara okunniga och i behov av vägledning (Starrin, 2007).

4. Metod

4.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss utav en kvalitativ metod i vår uppsats för att vi anser att det är denna ansats som bäst hjälper oss att besvara våra frågeställningar. Detta eftersom att en kvalitativ metod inte enbart undersöker ett fenomen förekomst utan även vilken betydelse det har (Ahrne & Svensson, 2011a). Kvalitativa innehållsanalyser kan även bidra till förståelse för hur ett dokument kan skapa och bidra till människors föreställningar om vårt omgivande samhälle. Genom en kvalitativ metod kan vi undersöka hur värderingar och föreställningar skapas och förmedlas (*ibid.*). Vi har valt

att göra en kvalitativ innehållsanalys och behandla vårt material som en form av text. Begreppet text är kanske närmast kopplat till ett skrivet dokument, dock menar Bryman att i princip allting kan behandlas som en text eller ett dokument och ligga till grund för olika tolkningar (Bryman, 2011). Genom att göra en innehållsanalys av *Nybyggarna* har vi försökt finna bakomliggande teman som finns i programmet. Våra frågeställningar handlar om hur *Nybyggarna* ser på behandlingen och förklaringar till uppkomsten av hemlöshet och genom att använda oss av en kvalitativ innehållsanalys försöker vi tolka och förstå vad det egentligen är tv-programmet förmedlar.

En del av den metodologiska ansats som vi har inspirerats av är mediesemiotikens synsätt på mediernas meningsskapande. Semiotikens grundar sig i ett antagande om att alla slags objekt kan tolkas ur ett kommunikationsperspektiv (Jansson, 2002). Man menar att detta är intressant eftersom att alla objekt bär på någon form av mening och det är detta som människor försöker uttolka när de konsumerar medier (*ibid.*) Dessa objekt och dess mening skapas genom olika former av tecken. Semiotiken försöker förklara hur man skapar mening och betydelse genom dessa tecken (*ibid.*). Vi har valt att bredda vår kvalitativa metod med detta perspektiv då vi anser att det kunnat möjliggöra ett tydligare medieperspektiv på inhämtandet av vårt material. Den metod man väljer avgör hur man hanterar och inhämtar sitt material och mediesemiotiken har gjort att vi sett på *Nybyggarna* som ett meningsskapande objekt och försöker undersöka vad den meningen är genom att tolka tv-programmets tecken.

4.2 Urval

Vi har gjort ett målstyrt urval, vilket innebär att vi på ett strategiskt sätt valt ut ett forskningsobjekt för att belysa det ämne som vi är intresserade av att undersöka. Detta innebär alltså att vi aktivt valt ut ett särskilt material för vår analys (Bryman 2011). Urvalet görs på olika nivåer och i olika steg (*ibid.*). Först och främst har vi valt att begränsa oss till tv-programmet *Nybyggarna*. Vi har valt att göra avgränsningen till det specifika tv-programmet med motiveringen att det är ett aktuellt och tillgängligt material som vi anser är lämpligt att analysera utifrån den övergripande forskningsansatsen vi har i vår uppsats, att undersöka hur sociala problem hanteras i media. På nästa nivå har vi gjort ett urval rörande de avsnitt som finns tillgängliga. Det finns en säsong av programmet med åtta avsnitt som är cirka 45 minuter långa. Vi har valt att behandla samtliga avsnitt då avsnitten har en dramaturgisk följd. Om vi skulle valt ut vissa avsnitt hade vi riskerat att gå miste om viktiga aspekter som är kopplade till

den dramaturgiska följden på avsnitten. Inom tv-programmet har vi även behövt göra ett urval och har medvetet avgränsat oss till att fokusera på vissa teman inom tv-programmet.

Vi har använt oss av de grundläggande tekniker för kvalitativ dataanalys som beskrivs av Bryman (2011). För att göra oss bekanta med vårt material började vi med att titta igenom avsnitten en första gång för att skapa oss en uppfattning om vad de handlar om. Därefter har vi tittat igenom avsnitten ytterligare en gång och gjort detaljerade sammanfattningar av avsnitten. Därefter tittade vi igenom våra sammanfattningar för att hitta huvudteman som var intressanta för oss att titta närmare på i relation till våra frågeställningar. Sedan skapade vi koder utifrån dessa teman. Dessa koder består utav två huvudkategorier som är Metod/Lösningar samt Uppkomst/Förklaringar. Dessa har vi valt då de anknyter till våra frågeställningar. Utifrån huvudkategorierna har vi skapat underkategorier. Under Metod/Lösningar har vi använt oss utav underrubrikerna Individens roll i problemets lösning, Samhällets roll i problemets lösning, Omgivningens roll i problemets lösning, Byggsymbolik samt Förstärkning/Sanktion. Under Uppkomst/Förklaringar har vi använt oss utav underkategorierna Individens roll i problemets uppkomst, Samhällets roll i problemets uppkomst och Omgivningens roll i problemets uppkomst. Med samhället avsåg vi de ordnade institutioner som finns i samhället, till exempel socialtjänst och skola. Med omgivningen avsåg vi alla typer av sociala band och relationer. Utöver dessa kategorier skapade vi två kategorier som stod utanför huvudkategorierna, Självbild och Drogens roll. Efter kategoriseringen hade vi fortfarande ett stort material att använda oss av och förhålla oss till. Vi har därför i analysen valt presentera vissa scener, stycken och citat som vi ansett vara representativa för *Nybyggarnas* förhållningssätt.

4.3 Begränsningar

En av den kvalitativa metodens begränsningar är att forskarens subjektiva uppfattning om vad som är intressant och viktigt att undersöka påverkar vilken riktning undersökningen får, vilket kan innebära att man går miste om andra intressanta undersökningsaspekter (Bryman, 2011). Ytterligare en begränsning som den kvalitativa metoden innebär är att det empiriska resultat vår analys ger oss är begränsad i den bemärkelsen att den inte ger oss möjligheten till att göra några generaliseringar (*ibid.*). Med detta menar vi att den mediala bild vi kommer att identifiera av det sociala problemet och dess lösningar inte kan sägas vara representativt för hur medier generellt

framställer detta problem (*ibid.*). Vi kan enbart dra slutsatser för hur det framställs i det specifika tv-programmet. Vi bör även vara medvetna om och öppna med att det är vi själva som skapat ramarna för kategoriseringen av materialet och det påverkar självklart vilka delar som lyfts fram. Ett sätt att försöka väga upp detta faktum är att vara öppen med de överväganden och motiv till de metodologiska val man gör i behandlandet av empirin (Ahrne & Svensson, 2011b). Vad det gäller dokumentanalys genrellt måste man vara medveten om att analysen av dokumentet inte innebär en analys av verkligheten, utan snarare en analys av den specifika kontext och verklighet som dokumentet skapats i (Bryman, 2011). Man måste alltså vara medveten om att dokumentet i sig producerats med ett specifikt syfte, som inte går att bortse ifrån (*ibid.*). I förhållande till vår undersökning innebär det att vi måste reflektera och vara medveten om att *Nybyggarna* har skapats i ett underhållningssyfte.

4.4 Metodens tillförlitlighet

När det gäller metodens tillförlitlighet och kvalitet finns det några begrepp att förhålla sig till, reliabilitet, replikation och validitet (Bryman, 2011). Reliabilitet eller tillförlitlighet berör frågan rörande om resultatet från undersökningen blir samma om undersökningen upprepas. Detta kopplar man till det mått som används i undersökningen. För att öka reliabiliteten i vår uppsats har vi försökt vara så öppna som möjligt med hur vi arbetat med både kategorisering och analys. Även kriteriet replikation handlar om möjligheten att upprepa undersökningen. Vi menar att det kan vara svårt att upprepa vår undersökning och få samma resultat, eftersom att en kvalitativ undersökning alltid är mer eller mindre beroende av forskarens tolkningar. Även om en upprepning av vår undersökning kommit fram till liknande resultat så hade det utan tvekan funnit nyanser som skilt sig åt. Validitet handlar om studien undersöker det den avser att undersöka (*ibid.*). Vi har försökt att öka validiteten i vår uppsats genom att hela tiden reflektera över om vår undersökning verkligen undersöker det vi avsett. Det finns dock diskussioner kring hur relevanta dessa begrepp är inom den kvalitativa forskningen eftersom att dessa forskningskriterier grundar sig i tillförlitligheten av mätningar och de mått man använder. Detta kan påstås vara ointressant inom kvalitativ forskning där man snarare betonar upplevelser och innehåll än mätningar (*ibid.*).

4.5 Avgränsning

Vi har i vår undersökning begränsat oss till att enbart behandla tv-programmet som vår huvudsakliga empiriska källa. Detta innebär att övrigt material som används i analysen inte har behandlats genom en kvalitativ innehållsanalytisk metod. Övrigt material som använts i analysen är inhämtat från en rapport som Socialstyrelsen utfärdat och innehållet i denna har vi redogjort för under avsnittet Tidigare forskning. I förhållande till det material vi använt från Socialstyrelsens rapport har vi funnit att det inte varit nödvändigt att behandla detta enligt den kvalitativa innehållsanalytiska ansatsen för att göra det begripligt och hanterbart för vår analys. Detta eftersom att vi inte är intresserade av det budskap som Socialstyrelsen framför på samma sätt som vi är intresserade utav tv-programmets budskap. Vi använder enbart informationen som rapporten innehåller rörande de etablerande bostadslösningmodellerna för att ställa dessa i förhållande till tv-programmets lösningar. Vi vill även förtydliga att vi i undersökningen fokuserar på deltagarna och deras interaktion med Anders Öfvergård. Vi kommer alltså inte att lägga något fokus på renoveringen av ladan eller interaktionen mellan Anders och byggteamet.

4.6 Arbetsfördelning

Vi har i arbetet med vår uppsats valt att göra samtliga delar tillsammans. Inom tidsramen för arbetet har vi varit tvungna att dela upp litteraturen och istället prioriterat att skriva samtliga delar tillsammans. Detta för att vi ansett att det varit nödvändigt för att kunna bibehålla den helhetsbild som vi velat ha för att kunna skriva en bra uppsats. Vi har även gjort det valet för att kunna få ett enhetligt språk och flöde i texten.

4.7 Etiska överväganden

Inom den samhällsvetenskapliga forskningen använder man sig ofta av ett levande forskningsmaterial, det vill säga människor. Av den anledningen är det viktigt att man reflekterar över etiska frågor. Dessa etiska övervägande och principer beskrivs utförligt i Vetenskapsrådets forskningsetiska principer samt även i Brymans bok *Samhällsvetenskapliga metoder* (2011). Det finns fyra stycken huvudprinciper och krav rörande samhällsvetenskaplig forskning. Den första principen är informationskravet, vilket innebär forskaren har ett ansvar att informera deltagarna i undersökningen om undersökningens syfte och deras rättigheter inom undersökningen (Vetenskapsrådet, 2012). Rättigheterna innebär bland annat att deltagarna har rätt att avsluta sin

medverka i projektet om de så önskar. Den andra principen är samtyckeskravet. Det innebär att deltagarna i undersökningen ska lämna sitt samtycke till att vara med i undersökningen och är deltagaren under 15 år ska godkännande inhämtas från vårdnadshavare (*ibid.*). Konfidentialitetskravet innebär att forskaren måste garantera deltagarna att de får vara anonyma samt att deras personuppgifter hanteras på ett sätt så att utomstående inte kan få tillgång till dem. Slutligen finns nyttjandekravet, som innebär att de uppgifter som forskaren inhämtar enbart får användas i det syfte som deltagaren blivit informerad om (*ibid.*).

I relation till vår undersökning blir de etiska principerna inte lika aktuella som vid andra typer av samhällsvetenskaplig forskning då vi tar del utav ett offentligt material som vi själva inte har skapat. Men det finns trots allt vissa aspekter som är intressanta och nödvändiga att belysa i relation till vår undersökning. I Vetenskapliga rådets etiska principer menar man att om uppgifter hämtas från massmedia så behöver inte samtycke från deltagarna inhämtas (Vetenskapsrådet, 2012). Dock anser vi att det är värt att reflektera över det faktum att deltagarna i *Nybyggarna* inte har gett sitt samtycke till att observeras i det syfte som vi gjort. I relation till detta är det dock kanske rimligt att anta att ett samtycke till deltagande i ett tv-program innebär en medvetenhet hos deltagarna att tv-programmet kan granskas av olika aktörer. Vad det gäller avidentifiering i relation till konfidentialitetskravet är det svårt för oss att avidentifiera de individer som vår undersökning kommer att beröra. Detta faktum anser vi kunna hanteras med ovan nämnda argument, att deltagarna redan har gett sitt samtycke till att offentliggöra sina liv och livssituationer. Vi anser att samma resonemang även kan härledas till informationskravet.

En annan viktig aspekt är att se på sin egen roll och förförståelse till det ämne man avser att undersöka. Detta eftersom man inom den kvalitativa forskningen tenderar att styra sitt material (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Det är du som forskare som väljer vilken teoretisk ansats och vilka analysverktyg som du kommer att använda och därmed är det viktigt att reflektera över din egen roll i relation till ämnet (*ibid.*). I vårt fall innebär det att vårt val av undersökningsmaterial, det vill säga tv-programmet *Nybyggarna*, har baserats på att det har väckt vår uppmärksamhet av olika anledningar. Vare sig uppmärksamheten baseras på provokation eller fascination är det viktigt att försöka bortse från detta i analysen av materialet och hålla sig, i den mån det är möjligt, objektiv i relation till materialet (Ahrne & Svensson, 2011b).

5. Resultat och analys

5.1 Upplägg

Vi har valt att dela upp analysen i tre övergripande delar. Den första delen är en analys av *Nybyggarna* utifrån olika maktperspektiv och maktbegrepp. De perspektiv och begrepp som vi kommer att analysera materialet utifrån är hämtade från Foucaults teori om den disciplinerande makten, empowerment och paternalism. Den andra delen i vår analys består av att använda de maktförhållanden vi funnit i första delen av analysen för att försöka förstå tv-programmets perspektiv vad det gäller uppkomsten av deltagarnas sociala problematik. I den tredje och sista delen sätter vi tv-programmets förhållningssätt och metod i relation till två andra bostadslösningssmodeller som förespråkas av Socialstyrelsen.

5.2 Avgränsningar i analysen

I vår analys kommer vi att betrakta Anders som representant för det förhållningssätt och perspektiv på deltagarnas sociala problematik som finns i *Nybyggarna*. Därför kommer vi i första hand att analysera interaktionen mellan Anders och deltagarna. Det är möjligt att det finns fler människor, till exempel personer från Basta eller produktionen, som har betydande roller för deltagarnas upplevelser i tv-programmet. Men det är omöjligt för oss att analysera vad som sker bakom kameran. Därför avgränsar vi oss till att i första hand undersöka interaktionen mellan Anders och deltagarna.

5.3 Foucault - Den disciplinära makten

Foucaults maktteorier grundar sig i en uppfattning om att välfärdstatens institutioner präglas av disciplinära relationer mellan individer med social problematik och behandlare (Starrin & Swärd, 2006). Den disciplinära makten syftar till att dressera individerna för att passa in i samhällets normer. Detta är medlet för att lösa olika sociala problem (Foucault, 2003). För att utöva den disciplinära makten använder sig den överordnade av olika former av medel. Dessa medel utgör utgångspunkten för vår analys.

5.3.1 Normaliserande sanktioner

Normaliserande sanktioner är ett medel som innebär att disciplineringen av individerna sker genom att de får negativa sanktioner när deras beteende inte uppfyller de krav som normerna ställer i det givna sammanhanget (Foucault, 2003). Foucault talar om *Normens makt*, eftersom det är normer som sätter ramarna för det beteende som är önskvärt (*ibid.*). För att kunna analysera det i relation till *Nybyggarna* är det viktigt att förstå vilket beteende som är önskvärt i tv-programmet. I *Nybyggarna* kan man finna några huvuddrag i det beteende som är önskvärt. Dessa innefattar att man ska vara en del av kollektivet och hjälpa till, man ska ta ansvar för sig själv och andras välmående. Man ska föra en moralisk reflektion och kunna stå för de moraliska val man gör och har gjort. Detta tolkar vi utifrån följande exempel som utspelar sig i avsnitt åtta:

Anders samlar gruppen och säger:

”Jag berättar för er att det finns ett stort hot, ser jag. Om det är nån som drar sig undan och inte jobbar lika mycket eller nån annan jobbar mer än de andra, det här är någonting som ni måste lösa, sa jag till er. Men jag får liksom facit. Pang, säger det bara. Det går så jävla illa att Emil vill dra. Hela grejen med ladan är gemenskap. Håll inte på att göra Emil till en hackkyckling.”

I det här exemplet menar vi att det blir tydligt vilket beteende som är önskvärt i *Nybyggarna*. Bakgrunden till Anders uttalande är att en av deltagarna, Emil, inte är lika aktiv i byggandet av ladan som de andra. Detta har lett till spänningar mellan deltagarna. Det blir här tydligt att normen i *Nybyggarna* är att alla ska arbeta tillsammans och även ta ansvar för varandras välmående. Utöver detta blir det även tydligt att samarbete är en viktig grund i programmet. I Anders uttalande så menar han att gruppen har misslyckats med detta och konsekvensen blivit att en deltagare hamnat utanför gruppen och mår dåligt. Själva sanktionen blir förutom själva tillrättavisandet även det skuldbeläggande som Anders utövar mot gruppen. Intressant för sammanhanget är att Anders uttrycker att han tidigare uppmanat gruppen att lösa konflikten på egen hand, men gruppen har inte löst konflikten på ett enligt honom bra sätt. Vår tolkning ur ett maktperspektiv är alltså att makten att definiera och bedöma vad som är ett bra sätt att lösa en konflikt på ligger hos Anders. Han innehar därför rätten att även ge sanktioner genom tillrättavisande när han anser att gruppen inte uppfyller kraven för konfliktlösningen. Förenklat uttryckt menar vi att det är tydligt att Anders

har makten att bestämma vad som är rätt och vad som är fel. Vi presenterar nedan ytterligare exempel på situationer där vi menar att man använder normaliserande sanktioner då deltagarna inte följer normerna. Dessa exempel är hämtade från avsnitt fem:

Anders berättar för kameran:

”Alla som kommer hit till ladan får sista dagen åka iväg och göra något. Emil, han vill åka iväg och tatuera sig. Jag vill att han ska skaffa glasögon. Det är dags nu för Emil att kliva in i vuxenlivet och lära sig göra rätt värderingar.”

Anders säger till Emil:

- ”Emil, jag vill att du ska åka iväg och fixa glasögon.” Emil säger:

- ”Det vill inte jag.”

- ”Mm, men Emil nu är det såhär, lyssna nu. Du har haft bensinmacksglasögon i tio år för att du knarkat bort stålarna, eller hur?”

- ”Ja..”

- ”Alltså att tatuera sig istället för att skaffa glasögon.... Du hör ju själv. När du träffar dina barn då, ska du visa dom tatueringen då eller ska du kunna läsa en bok åt dom?”

Det här menar vi är ett tydligt exempel då Emil inte följer de normer som är satta i programmet. Det önskvärda beteendet är att man ska ta ansvar för sig själv och andra; Emil ska ta ansvar för att han får glasögon men även för relation till sina barn. När Emil väljer att frånga detta och ta ett beslut som skiljer sig från det önskvärda beteendet blir sanktionen att Anders blir arg på honom och skäller ut honom. Anders lägger skulden på Emil själv och hans dåliga livsval att han inte har några glasögon, därför är det upp till honom att nu ställa det till rätta. Han bör därför ”[...] kliva in i vuxenlivet och göra rätt värderingar.” Rätt värdering i den här bemärkelsen är alltså att skaffa glasögon istället för att tatuera sig. Situationen med glasögonen kan uppfattas som en metafor för livet, i den mening att Emil rent generellt bör ta ansvar för sitt liv och göra de rätta livsvalen. När Emil sedan tar det önskvärda beslutet och väljer att skaffa glasögon istället för att tatuera sig utspelar sig följande scen:

Anders säger till Emil:

- ”[---] Vi pratade ju igår, vi var inte riktigt överens igår. Jag vill att du skaffar glasögon och du vill tatuera dig. Hur går dina tankegångar?” Emil svarar:

- ”Jag går till optikern, åker och skaffar glasögon.”

Anders nickar och kramar om Emil. Anders säger:

- ”Bra, Emil.”

Ander och Emil sitter på sängen och pratar. Anders säger:

- ”Jag blev väldigt glad på dig i morse när du tog ett moget beslut om att gå och kolla glasögon.” Emil tar fram bågarna han har att välja mellan, de skrattar och skojar.

Att Emil nu har tagit det rätta beslutet belönas med fysisk beröring och uppmuntran. Anders beteende mot Emil förändras, nu skrattar dem och skojar ihop. I nedanstående situation kan vi se ytterligare ett exempel på sanktionen som utfärdas när individen motsätter sig det önskvärda beteendet. Följande situation utspelar sig i avsnitt fyra:

Anders är uppenbart irriterad och säger till Rita:

- ”Jag kommer ner från vinden och då ser jag att Johan står och bygger färdigt högskåpet som du ska göra. Varför då?!” Rita svarar:

- ”Vi byggde det ihop.”

- ”Men du skulle ju göra det själv?”

- ”Aa, men det vart inge bra så då tog jag hjälp utav honom.”

- ”Asså, det börjar bli löjligt nu faktiskt. Nu är det såhär, du ska iväg och fälla ett träd och sen ska ni dra ner det med maskinen ner till vattnet, till grillplatsen. För den ska göras iordning. Du får med dig Mirko till hjälp.”

- ”Nej.”

- ”Du vill inte såga ner något träd??”

- ”Nä men jag är väl ingen skogshuggare. Varför ska jag göra det? Det finns väl någon annan som kan eller vill. Varför ska jag göra det?”

- ”Ska jag gå då springa runt och fråga om någon annan vill göra det här, för att Rita vill inte!? Lyssna på mig nu, du ska gå iväg med Mirko och fälla det här trädet och den här gången ger du inte upp.”

Rita försöker i exemplet att ställa sig utanför normen och motsätter sig genomföra den tilldelade uppgiften. Sanktionen blir även i denna situation att Anders blir arg och irriterad på henne. I en följande scen drar Anders parallellen mellan Ritas ovilja att hugga ner trädet och det sätt som hon agerat i sitt tidigare liv när hon har missbrukat.

Han motiverar då uppmaningen till att hon ska hugga ner trädet med att hon måste lära sig att sluta fly.

Rent generellt vad det gäller de normaliserande sanktionerna i *Nybyggarna* kan vi se att de oftast är kopplade till känslomässiga och emotionella sanktioner eller förstärkningar. Individerna i programmet får varken konkreta belöningar eller straff utan dessa uttrycks genom de känslor som Anders visar gentemot dem, positiva som negativa. När de gör något som han anser är bra så belönas de genom fysisk beröring eller uppmuntrande ord. När de å andra sidan gör något enligt honom icke önskvärt så blir straffet att Anders visar besvikelse eller ilska gentemot dem. Dessa sanktioner och belöningar motiveras även ofta med ansvaret för både sig själv och personer i deras omgivning. Tillrättavisandet och belöningarna är ofta kopplade till att individerna ska förstå att deras beteende i bygget har en djupare betydelse för deras beteende i livet och kampen mot missbruket.

5.3.2 Hierarkiska övervakningen

Den hierarkiska övervakningen har som funktion att upprätthålla disciplinen genom övervakning. Det innebär att det som individerna gör kontrolleras för att se till att de följer de uppsatta reglerna som finns inom det givna sammanhanget (Foucault, 2003). Foucault beskriver det som att det finns en ständigt övervakande blick som fungerar tvingande för individerna (*ibid.*). I vår analys försöker vi identifiera om och hur man använder sig av den hierarkiska övervakningen i *Nybyggarna*, det vill säga hur man övervakar deltagarnas beteende. Nedan följer ett exempel från avsnitt fyra som vi tycker illustrerar detta.

Rita och Anders står tillsammans vid ett fönster som Rita ska göra iordning.

Anders säger:

- ”Kolla här Rita, en, två, tre, fyra bygger ditt rum. När hade du ett eget hem sist?”
- ”När var det? Det var ju några år sen.”
- ”Är du sugen på ett?”
- ”Absolut.”
- ”Bra. Då kör vi nu, på riktigt. Jag sliter, du sliter, alla ska slita.” Rita fortsätter med fönstret.

I den här situationen anser vi att övervakningen blir tydlig. Anders kontrollerar det arbete som Rita utför utifrån de regler och normer som finns i programmet. Den hierarkiska övervakningen yttrar sig genom att Anders kontrollerar Ritas arbete och konstaterar att det inte är tillräckligt. Detta tolkar vi utifrån Anders påpekande om hur många andra som hjälper till att bygga hennes rum, vilket syftar till att peka ut att Rita själv inte bidrar. Det blir tydligt att en grundläggande norm är att alla ska bidra; alla ska slita. Situationen präglas av irritation över Ritas beteende från Anders sida. Nedan följer ett exempel på hierarkisk övervakning från avsnitt två, där Anders inte visar någon irritation.

Linnea står och äter frukost och Anders kommer in och pratar med Linnea. Han säger:

- ”God morgon, god morgon, hur är läget?” Linnea svarar:
- ”Det är bra!”
- ”Du ser pigg ut!”
- ”Jag känner mig rätt utvilad faktiskt, jag sov i typ tolv timmar eller något.”
- ”Skönt! Var det längesen?”
- ”Det var ett tag sen ja.”
- ”Känner du dig liksom redo?”
- ”Aa, absolut, jag måste bara kaka sen känner jag mig redo för att bygga en lada.”
- ”En lada? Eller ett eget rum kanske?” (skrattar) ”Men du, klockan är nu lite över halv åtta. De andra dagarna sen, då är vi klara och ättna och borta vid ladan halv åtta.”
- ”Okej.”
- ”Bara så att vi är med. Det känns härligt när vi står 20 st där om du är där när vi bygger ditt rum, eller hur?”
- ”Absolut, jag förstår.”

I den här situationen uppstår, till skillnad från situationen med Rita, ingen konflikt. Men trots det blir det tydligt att det finns specifika regler som ska följas och att individen kontrolleras. Är man inte i tid så märks det och man kan inte smita undan. Stämningen är fortfarande god mellan Anders och Linnea och återigen betonar man att det är viktigt att alla hjälps åt. Det är kollektivet som är centralt och att alla är med under samma

villkor. Nedan följer en situation från avsnitt sex, där en av deltagarna motsätter sig den hierarkiska övervakningen:

Emil kommer gåendes mot ladan och Anders frågar

- "Emil, vad har du gjort?" Emil svarar:
- "Jag har varit på muggen."
- "Okej. Och ätit?"
- "Jag tog några jordnötter på vägen ner."
- "Okej, lyssna på mig nu. Asså, det är inte klart." (Pekar mot ladan)
- "Men jag var ju tvungen att gå och skita."
- "Det finns ju en toalett här!"

Emil och Anders pratar i mun på varandra. Emil säger:

- "Kan du lugna ner dig på mig, tack?"
- "Nä, men lyssna på mig. Du smiter."
- "Nä, men det gör jag inte, för då hade jag stannat kvar där uppe."
- "Johan står på vinden och sliter och du tar en promenad bort till ett annat hus och går på toaletten där, när det finns en toalett här. Vi är ju inte klara, alla håller på fortfarande, men du går. Det är det här som är ditt nya liv, du kan inte smita längre! Drogen gör ju att man inte behöver ta ansvar, eller hur?"
- "Ja."
- "Du vill ju vara med dina barn och vad måste du göra då?"
- "Ta ansvar."
- "Bra, kom nu!" (Klappar honom på axeln) Anders går.

Emil blir arg och räknar ner från 10 för sig själv. Han säger:

- "Jag skiter i om han kallas Arga snickaren, han behöver inte stå och skrika till mig."

Anders ropar på honom. Emil säger:

- "Nej inte nu jag vill lugna ner mig nu innan vi tar en vidare diskussion. Det kokar i skallen på mig." Anders svarar:
- "Men det är ju på grund av dig, Emil."

Emil skriker tillbaka:

- "Jag vill välja skithus själv! Jag vill inte gå in dit, jag vill gå dit upp och då ska du stå och gapa på mig." Emil säger till kameran:

- ”Jag tycket det är skitlöst att han ska säga var jag ska gå och skita och inte skita Jag går och skiter på vilken mugg som helst som man får skita på.”

Även i den här situationen blir det uppenbart att övervakning ständigt utövas. Emils beteende kontrolleras och Anders finner att Emil bryter mot de normer och regler som finns i bygget, att alla ska vara med och ta ansvar. Det uppstår en konflikt mellan Anders och Emil men ansvaret för själva konflikten och det faktum att Emil blir upprörd läggs Anders på Emil själv. Detta eftersom att det är i grunden Emil som gör fel, genom att bryta mot reglerna och normerna. Nedan följer ett exempel på positiv feedback som konsekvens av övervakningen, när Rita följer normer. Exemplet är hämtat från avsnitt fyra.

Det är en ny dag vid ladan och Anders säger god morgon till Rita och Johan som är utanför lägenheten. Anders säger:

- ”Hörni, jag är överlycklig, Rita. Asså det hände något igår, eller hur? Jag var nere och tittade, det ligger ju två stockar där. Liksom, det var ju hela idén. Hur kändes det då, när du var klar?”

- ”De kändes bra. Jag var slut, var jag. Det var tungt arbete.”

- ”Men du lyckades, du flydde inte.”

- ”Nej det gjorde jag inte.”

- ”Tack.”

- ”Det är lugnt.” Anders klappar Rita på kinden.

Även detta exempel visar även tydlig övervakning, dock skapar övervakningen positiv feedback från Anders. Rita har valt att slutföra den uppgift, att hugga ner ett träd, som hon tidigare motsatte sig. Den situation som utspelade sig när hon motsatte sig uppgiften finns som exempel under rubriken Normaliserande sanktioner. Anders uppmärksammar att han ser att Rita har följt de normer och regler som finns i programmet och ger henne beröm för det. Det är alltså inte bara det negativa, när individerna inte följer normerna som uppmärksammas, utan även det positiva, när de följer normerna. Talande för det här exemplet är även att det visar tydligt att det finns former av ömhet och känslor i programmet. Det tolkar vi utifrån det faktum att Anders klappar Rita på kinden när han berömmar henne.

5.3.3 Kunskapsprövning

Examen eller kunskapsprövningen är enligt Foucault en form av kontroll för att undersöka om individerna tar till sig den kunskap som förmedlas. Det har som funktion att visa för de underställda att dem ständigt övervakas och kontrolleras (Foucault, 2003). I examen görs en särskiljning mellan individers kunskap och kan förklaras som en form av prövning av disciplinen (*ibid.*). Examen har även enligt Foucault som funktion att möjliggöra jämförelser av resultat mellan individerna (Foucault, 2003). Nedan följer ett exempel från avsnitt sju som vi anser illustrerar hur tv-programmet förhåller sig till kunskapsprövningen.

Bim jobbar. Hon säger till Anders:

- ”Jag pallar inte.”
- ”Vadå?”
- ”Men det....”
- ”Vänta, vänta. Hur lång ska den vara?”
- ”Två och.. jag vet inte, jag har sågat av den fel.”
- ”Det finns hur mycket sockel som helst. Gör du fel, så får du göra fel. Det är så du lär dig, gumman.” Bim:
- ”Jag känner mig så osäker (skruvar på sig och börjar gråta).”
- ”Blir du ledsen nu? Då gör vi lite tillsammans.” Kramar om henne. Anders:
- ”Vet du hur lång den ska vara?”
- ”Två och.. (gråter)”
- ”Ojoj.. (kramar Bim) Då börjar vi tillsammans nu, kom.”

I den här situationen har Bim, en av deltagarna, svårt att klara av arbetsuppgiften som tilldelats henne. Då försäkrar Anders henne om att det är okej att göra fel. Vi tolkar att poängen i *Nybyggarna* snarare är att man är med och försöker, snarare än vad man konkret presterar. Intressant i sammanhanget är att Anders verkar vara inkonsekvent i bemötandet av frågan vad man presterar. Här bemöter han Bims svårigheter med uppgiften genom att hjälpa henne och att krama henne. I följande exempel från avsnitt två blir Anders bemötande annorlunda:

Anders och Linnea synar hennes arbete ifrån gårdagen tillsammans. Anders säger:

- ”Ett fönster och en dörr. Färdigt? Varför inte?” (ler)

- ”Jag fick ett litet utbrott igår. Jag var jävligt trött, jag kände mig som en femåring (skrattar). Jag bara ville inte göra den här jävla dörren och gick upp här och var asarg”.
- ”På kvällen?”
- ”Ja sen gick vi ner här, men ja.. Jag gjorde inte färdigt dörren.”
- ”Men asså Linnea, det här är för dåligt, det är för lite gjort. Du har satt upp fyra brädor på fem timmar.”
- ”Men det är ju bra att du säger sådär för min självkänsla.”
- ”Ja men asså, det är ju för dåligt.”
- ”Ja, men jag fattar ju kanske också att det inte är så jävla bra att jag har satt upp fyra plankor. Men att du står och säger det till mig, det behöver du inte göra för det säger jag till mig själv hela tiden. Så det räcker där.”
- ”Aa, okej, bra men då struntar vi i det där då.”

I ovan exempel uttrycker Anders att Linneas prestation i bygget inte är tillräcklig, hon uppfyller inte de krav som ställs. Han konfronterar Linnea med detta och säger till henne att det är för dåligt. Kraven för vad som är accepterat i relation till vad man presterar i bygget verkar alltså vara individuellt satta och inte jämförbara mellan individerna, eftersom att reaktionerna då man inte uppfyller kraven blir olika. Exempel på detta finns även i den här situationen från avsnitt åtta:

Anders sitter och pratar med gruppen. Anders:

- ”Nu ska vi ta upp en viktig sak. Arbetsmoralen. Alltså, jag ser att det är några som jobbar mer än dom andra. Är det något ni har kommit överens om att det är okej eller ser ni det som ett hot?” Rita svarar:
- ”Asså jobbar man inte, då sviker man. Det är ju vårt hem vi håller på och bygger.” Anders säger:
- ”Men indirekt, Rita, så ser jag det som ett hot, för om nån sviker och har dålig arbetsmoral så kommer det till slut att bli en irritation. Emil är inte lika aktiv som Johan, det vet vi redan. Men någonstans så vill man ju få ut så mycket som möjligt av Emil, i hans kapacitet.” Tom säger:
- ”Bara man är delaktig, det räcker.” Anders:
- ”Men det är såhär, jag vill gärna att ni funderar på det här, hur man ska lösa det här, när hjulen inte drar lika?”

I detta exempel blir det alltså tydligt att kraven för prestationer sätts individuellt. Emils prestationer och arbetsförmåga ska bedömas efter hans egen kapacitet och inte ställas i relation till de andra i gruppen. Det framgår dock att det har blivit en konflikt i gruppen utifrån detta, så kanske har det varit så att gruppen har jämfört sitt arbete med andras men Anders framför att detta inte är önskvärt beteende. Anders sätter återigen normen om vad som är rätt och fel.

Sammanfattningsvis så tolkar vi det som att *Nybyggarna* saknar kunskapsprövningen i den bemärkelse som Foucault beskriver den. Kunskapsprövningens grundfunktion baseras på att man ska undersöka och kontrollera vad individerna lär sig. Detta blir grunden för en jämförelse mellan individerna inom samma givna sammanhang. Vi tolkar det som att det inte är överförbart till tv-programmet då även om prestationer och kunskaper utvärderas så ställs de inte i relation till de andra individerna. Individens resultat och prestationer står enbart i relation till den egna kapaciteten

5.4 Empowerment

Vi har nu analyserat makten utifrån vilka verktyg behandlaren använder för att disciplinera individen. För att bredda vårt perspektiv och analys ska vi nu undersöka hur Anders försöker stärka individerna till att själva förändra sina liv. Detta ska vi göra genom att använda oss av empowermentteorin. Empowerment innebär att socialarbetaren eller behandlaren stärker individen att själv ta kontroll över och förändra sin livssituation (Payne, 2008). Empowerment innebär att behandlaren stärker individen så pass mycket att individen upplever en ökad självkänsla och upplevelse av kontroll. Detta känslomässiga tillstånd som skapas stärker sedan individens handlingskraft och där igenom blir förändring möjlig (Starrin, 2007). Inom empowerment betonar man också kollektivets kraft, att genom att organisera sig kan man hjälpas åt att förändra (Askheim, 2007). Här nedan följer exempel från programmet där vi anser att man kan urskilja inslag av empowerment. Först vill vi visa ett citat från en av deltagarna, hämtat från avsnitt sex som vi tycker är i linje med empowerment och talande för den känsla som tv-programmet försöker skapa hos deltagarna.

”Jag personligen har många gånger känt att saker och ting bara händer mig ändå, jag har inte trott på det som jag gör nu, att jag kan påverka allting som händer. Men nu så har jag kommit till insikten att jag skapar mina egna händelser. Jag är med nu.” Skrattar. ”Jag står inte jämte.”

I ovanstående exempel pratar deltagaren Tom om vad det är som har fått honom att börja förändra sitt liv. Tom uttrycker tydligt att han tidigare inte känt att han har haft någon kontroll över de saker som hänt i sitt liv. Han menar att saker och ting bara har hänt honom. Vi tolkar det som att Tom menar att grunden och förutsättningen för hans förändring är att han har kommit till insikt om att han själv har en makt att förändra sin situation. Vi anser att det Tom uttrycker ligger väldigt nära det som empowerment handlar om, att individerna ska få en känsla av makt som ger dem handlingskraft att förändra sina liv. Det är omöjligt att säga om det är *Nybyggarna* i sig som gett Tom den här insikten och känslan eller om han har funnit den på egen hand. En möjlig tolkning är att det är en kombination av Toms insikt och tv-programmets förhållningssätt. Nedan följer ett citat från avsnitt två av Linnea, en annan deltagare, som uttrycker hur hennes bild av sig själv har förändrats sedan hon kom till ladan.

”Jag känner mig så jävla mycket mer värdefull nu än vad jag gjorde för en vecka sen. Det har liksom byggts upp på så kort tid typ. Alltså det känns som att ytterligare en pusselbit faller på plats inombords typ. Att vägen till att älska sig själv och bli hel är inte lika lång längre, så känns det.”

Linnea uttrycker att tiden på bygget har gett henne en känsla av att vara värdefull, vilket har skapat en förutsättning för henne att älska sig själv. Hon uttrycker det i termer av att ytterligare en pusselbit har fallit på plats vilket kan tolkas som ett uttryck för att hon har tagit ett steg närmare till att förändra sitt liv. I det här exemplet är det tydligare att det är *Nybyggarna* som har skapat känslan av detta hos Linnea. Hur har då programmet agerat för att rent konkret skapa den här känslan hos deltagarna? Nedan följer ett exempel från avsnitt fyra som vi anser kan vara det tillvägagångssätt som programmet använder.

Rita är klar med väggen. Sussie säger till Rita:

- ”Det gick ju jättebra det här.”

Rita i intervjusituation säger:

- ”Jag vart jättenöjd med resultatet, Sussie också. För en amatör som mig.”

Rita och Sussie kramas och skrattar. Sussie säger:

- ”Du har varit jätteduktig.” Rita säger:

- ”Det vart fint. Bra jobbat.” Rita i intervjusituation säger:

- ”Anders har ju rätt i att man ska våga prova, så att man bygger sitt självförtroende, jag gjorde det.”

I denna situation har Rita slutfört en arbetsuppgift och uttrycker att hon känner sig stolt och nöjd över detta. Sussie, som är en del av byggteamet, berömmar hennes insats. Vad vi anser blir tydligt i den här situationen är att *Nybyggarna* försöker stärka individernas självkänsla och självförtroende genom att ge dem positiv feedback för deras arbetsinsatser. Detta är ett genomgående inslag i *Nybyggarna*. I tv-programmet verkar det finnas en uppfattning om att man ska utmana sig själv och när man vågar göra detta, oavsett resultat så stärks man. Vår tolkning är att man genomgående i programmet tilldelar individerna konkreta arbetsuppgifter men att deltagarnas hanterande av utmaningarna anses ha en djupare betydelse. Vi tolkar det som att man i linje med empowermentteorin eftersträvar att skapa känslor av stolthet hos deltagarna för att stärka deras handlingsförmåga. En av grundstenarna i programmet menar vi är att individerna genom sitt eget handlande skapar förutsättningar och viljestyrka att förändra sina liv.

Sammanfattningsvis tolkar vi det som att programmet har ett tydligt förhållningssätt som går hand i hand med det som empowermentteorin förespråkar. De jobbar med att försöka skapa positiva känslor hos individerna som ska stärka dem och hjälpa dem att bygga upp sin självkänsla. För att uppnå ökad självkänsla måste de själva ta ansvar för sitt välmående och anta utmaningar. Det är i utmaningarna och hanterandet av dessa som det stärkta självförtroendet skapas. Vägen till detta är genom olika former av arbetsuppgifter. Det är även tydligt att det är individen själv som måste ta ansvar och ta sig genom uppgifterna, även om det kan vara med viss stöttning från omgivningen. Allt detta arbete syftar till att individerna i sin kamp mot sitt missbruk ska känna att de har makten att förändra sina liv. En god självkänsla skapar handlingskraft både i bygget och i livet i övrigt.

5.5 Paternalism

Som tidigare nämnt så presenteras paternalismens förhållningssätt som motsatsen till empowerment och därför anser vi att det är av intresse att undersöka om det finns några inslag av detta i *Nybyggarna* (Starrin, 2007). Grunden i paternalism vilar på uppfattningen att människor, särskilt utsatta och svaga personer, inte har någon möjlighet eller insikt att kunna avgöra vad som är bäst för dem själva. För att förändra sina liv så måste myndigheter, experter och behandlare säga åt dem vad de ska göra och hur de ska göra det. Individen ses som oförmögen att se detta på egen hand. Den makt och det tvång som utövas över individerna berättigas med att det är för deras eget bästa

(*ibid.*). Detta gör att paternalismen ger sken utav att vara omsorgsfull när det snarare kanske handlar om ett förtryck av individen och ett nedvärderande av individens kapacitet (*ibid.*). I den paternalistiska tankemodellen är idealtypen för att utöva makt den stränge och allsmäktige fadern. Det innebär att det finns en högre auktoritet som kan lösa konflikter om dessa uppstår men även sätter reglerna för hur människor ska bete sig mot varandra och hur dem ska hantera konflikter. Det är den allsmäktige fadern som sätter ramarna för vad som är moraliskt rätt och fel och hur individerna ska förhålla sig till detta (Starrin, 2007). I vår analys av tv-programmet tolkar vi det som att Anders ibland har ett förhållningssätt som kan liknas med det paternalistiska. Exempel på detta från avsnitt tre följer nedan.

Anders och Johan sitter tillsammans, på en avlägsen plats på området. Anders säger:

- ”Det är ju någon som är väldigt, väldigt ledsen för att dessa kära ägodelar är borta.” Johan säger
- ”Samtidigt som jag känner dubbelt.. asså när man lever det där livet utanför och inte har någon, då bortser man från sånt där även om man känner att någon blir lite ledsen.”
- ”Vad tycker du nu då? Hur skulle du vilja lösa det här?”
- ”Det vart ju lite svårsmält.”
- ”Det är klart att det är lätt att jag lämnar tillbaka dem, men det är en viktig grej för dig. Ska du lämna tillbaks dom?”
- ”Du får jättegärna lämna tillbaka dem.”
- ”Du vill inte?”
- ”Äh jag känner.. jag vet inte.”

Intervjusituation i skogen, Johan säger:

- ”Jag vet att det är någon stackars som har blivit av med dom och som saknar dom. Det känns lite jobbigt att jag har tagit dom, man skäms ju.”

Johan och Anders sitter och pratar på trappen. Johan:

- ”Alltså jag har ju tänkt.. och jag känner verkligen att jag skulle vilja lämna tillbaka dom till den som äger dom.” Anders säger:
- ”Vad härlig du är.”

Johan ringer upp ägaren och förklarar att han vill lämna tillbaka flöjterna och be

om ursäkt personligen. Johan ber om ursäkt. Anders och Johan kramas. Johan säger:

- ”Nu orkar jag inte mer.”

- ”Nä, men du är fantastisk, tro mig. Kommer känslorna ikapp nu?”

- ”Ja.”

De här scenerna utspelar sig efter ett samtal mellan en av deltagarna, Johan och Anders där Anders uppmanar Johan att lämna tillbaka ett par tvärflöjter som Johan fick med sig när han stal en bil. Johan motsätter sig detta, då han inte förstår vad poängen är med att lämna tillbaka dem. Det framkommer i första scenen att Johan menar att det är sådant man får bortse ifrån när man är i den livssituationen som han var i tidigare. Johan menar alltså att hans moraliska snedsteg kan ursäktas med att han levde i en livssituation där överlevnad kom före moral. Anders menar snarare att det är viktigt för Johan att göra upp med dessa delar av sitt förflutna för att kunna gå vidare med sitt nya liv. Anders försöker intala Johan vad som är moraliskt rätt att göra i den här situationen, vilket kan tolkas som att Anders agerar i linje med det paternalistiska förhållningssättet. I en scen mellan dessa scener säger Anders att Johan har en väldigt skev uppfattning om vad som är rätt och fel och att Johan själv inte inser vad det betyder att lämna tillbaka flöjterna. Detta ser vi som ett uttryck för att Anders har uppfattningen om att Johan inte är förmögen att avgöra vad som är moraliskt riktigt, han behöver Anders som hjälper honom att inse det. När Johan beslutar sig för att göra det som Anders anser vara önskvärt beteende, att föra en moralisk reflektion om sitt tidigare beteende, blir han belönad med både uppmuntran och fysisk beröring i form av en kram. Nedan följer ett exempel från avsnitt åtta, där Anders anser att en av deltagarna, Emil, inte inser sitt eget bästa:

Anders säger till kameran: ”Jag vet inte, jag är lite rädd att han kanske drar. Han förstår inte att han kanske behöver jobba med något annat. Prata med Johan som är ett bra stöd, eller Bim eller någon annan om hur han känner. Han försöker lösa det här själv, det har han inte klarat av på 32 år.”

I det här uttalandet från Anders blir det uppenbart att han anser att Emil, som mår dåligt och funderar på att lämna ladan, inte har insikt om vad som är bäst för honom. Detta tolkar vi genom hans uttalande om att ” [---] Han förstår inte att han kanske behöver jobba med något annat”. Genom att säga att Emil har försökt klara det här på egen hand

utan att lyckas, anser vi att Anders menar att Emil måste komma till insikt om att han inte kan ta sig ur sitt drogmissbruk på egen hand. Detta förstår inte Emil och han behöver därför någon som talar om det för honom. Nedan följer ett exempel från avsnitt fem, där Emil ytterligare en gång blir tillrättavisad av Anders:

Anders berättar för kameran:

”Alla som kommer hit till ladan får sista dagen åka iväg och göra något. Emil, han vill åka iväg och tatuera sig. Jag vill att han ska skaffa glasögon. Det är dags nu för Emil att kliva in i vuxenlivet och lära sig göra rätt värderingar.”

I detta ovanstående exempel finner vi att det blir tydligt att Anders inte anser att Emil är kapabel att bedöma vad som är rätt prioriteringar. Anders uttrycker att Emil behöver moralisk vägledning eftersom att han inte är kapabel att avgöra vad som är rätt på egen hand. Vår tolkning är att detta är ett uttryck för att Emil behöver uppfostras och förändra sina värderingar. Vi anser att trots att situationen inte är tvingande så finns det ändå vissa inslag av tvång då Anders uppmaning och reaktion på Emils motstånd är väldigt bestämd. I linje med den paternalistiska tanken så motiveras Anders förhållningssätt med att det är för Emils eget bästa. I andra scener försöker Anders övertala Emil till att skaffa glasögon med hänvisning till att han ska kunna läsa för sina barn, vilket är en känslig punkt för Emil, då han inte får lov att träffa dem av eftersom han av socialtjänsten inte bedöms vara stabil i sin drogfrihet.

Sammanfattningsvis menar vi att det starkaste paternalistiska inslaget i *Nybyggarna* är att Anders inte anser att individerna är kapabla till att göra riktiga moraliska reflektioner som är ett återkommande inslag i programmet. Anders verkar inte heller anse att individerna är kapabla att inse sitt eget bästa och hur de ska agera för att uppnå drogfrihet.

5.6 Synen på uppkomsten av problemet

Utifrån ovanstående exempel från *Nybyggarna* kommer vi försöka analysera vilket perspektiv tv-programmet har på uppkomsten av den sociala problematik som deltagarna har. Hur man definierar ett problem är avgörande för utformningen av lösningarna av problemet (Meeuwisse & Swärd, 2002). I *Nybyggarna* är det tydligt att man anser att den låga självkänslan hos individen bidrar till att de befinner sig i den problematiska livssituation som de lever i. Detta tolkar vi utifrån att tv-programmets utformning och arbetsuppgifter har som uttalat syfte att stärka individernas självkänsla

och därav tolkar vi det som att självkänslan och självbilden har en central roll i problemet. Men sedan har vi svårt att utläsa vad man i programmet anser att den låga självkänslan beror på. Den låga självkänslan kan ses som ett individuellt problem och således förklaras deltagarnas sociala problematik på samma nivå. Men en annan tolkning kan även vara att den låga självkänslan är en konsekvens utav det förtryck och det bemötande som individerna har upplevt från samhället och omgivningen. Därav kan ansvaret för deltagarnas problematik ligga på både individen, samhället och omgivningen.

Vår tolkning av tv-programmets ståndpunkt i perspektivet på deltagarnas sociala problematik är att individerna har en central roll i lösningen av problemet. Detta utifrån att vi i tidigare delar av vår analys ser att man ofta betonar att det är individen som ska förändra sitt beteende. Det är individen som behöver lära sig de rätta värderingarna och det är individen som besitter styrkan och möjligheten att förändra sitt liv. Detta innebär alltså att programmets perspektiv ligger på individen snarare än de samhälleliga förhållanden som finns. Däremot är det svårt att säga om dessa individuella faktorer och egenskaper ses som frikopplade från samhällets påverkan. Individen ges det fulla ansvaret för att förändra sin livssituation, samtidigt som man betonar den kontext vilken individen befinner sig inom. Man framhäver i tv-programmet att individerna måste ta hjälp av varandra och kollektivet och samarbetet med andra ses som central förutsättning för förändring. Således kan vi tolka det som att individen har kraften och ansvaret att förändra men att förändringen enbart är möjlig i en specifik kontext. De strukturella förhållandena runt omkring individen påverkar alltså individens möjlighet att förändra sitt liv. Även om detta kanske inte kan kopplas direkt som en förklaring till varför problemet uppstår, är det möjligt att tolka det som att strukturella faktorer är en bidragande faktor till varför problemet vidmakthålls.

Utöver att man arbetar med problemet på ett individuellt plan i *Nybyggarna* kan själva byggandet av ladan påvisa att det finns ett strukturellt synsätt på problemet. Genom att bygga bostäder till deltagarna i tv-programmet uttrycker man en form av samhällskritik. Även om byggandet av bostäderna kan ses som en del av programmets underhållningsvärde kan det även tolkas som att byggandet av bostäderna är nödvändigt eftersom att det inte finns bostäder att tillgå på bostadsmarknaden för deltagarna. Därutav kan vi se det som att programmet anser att samhällets åtgärder och insatser inte

är tillräckliga och därför har samhället ett ansvar i problemets uppkomst. Hade samhällets insatser varit tillräckliga hade *Nybyggarna* inte behövts.

5.7 Tv-programmets metod i relation till etablerade bostadslösningssmodeller

I Socialstyrelsens rapport *En fast punkt* redogörs för de etablerade modeller mot hemlöshet som används av svenska kommuner (Socialstyrelsen, 2010). Dessa har vi redogjort för mer ingående under avsnittet Tidigare forskning. De två etablerade modellerna som vi berör är *Bostad först* och *Boendetrappan*. Man kan först och främst konstatera att det finns tydliga skillnader mellan de två olika modellerna. *Boendetrappan* ställer högre krav på individen att vara drogfri och är man det och sköter sin boendesituation uppgraderas man i boendetrappan. På samma sätt leder misskötsel till nedgradering i trappan (*ibid.*). Det finns alltså en tydlig koppling mellan individens beteende och den bostad som de tilldelas. Grundsynen i *Boendetrappan* handlar om att individerna ska lära sig att bo (*ibid.*). *Bostad först* skiljer sig från *Boendetrappan* på så vis att man inte ställer några krav på individen gällande beteende och drogfrihet (*ibid.*). Modellen grundar sig i en tanke om att det är individens avsaknad av boende som är huvudorsaken till hemlösheten, inte individens beteende. Således är tillgången till en egen bostad en fundamental förutsättning för att individen ska kunna förändra sin livssituation (*ibid.*).

Vid jämförelse mellan *Nybyggarna* och *Boendetrappans* lösningar för hemlöshet finner vi likheter i form av den disciplinerande funktionen. Individerna övervakas för att kontrollera vilket beteende de uppvisar. De anses vara i behov att förändra sitt beteende och tankesätt för att deras sociala problematik ska kunna lösas. Individernas beteende ska förändras på så sätt att de passar in i den rådande normen i samhället och på så sätt integreras. I linje med detta tankesätt så får individernas beteende konsekvenser. Skillnaden är att i *Boendetrappan* får individerna konkreta konsekvenser rörande deras boendesituation medan i programmet är konsekvenserna av mer emotionell karaktär. Maktaspekten är dock densamma, det är inte individen som själv avgör vad som är ett gott beteende utan detta är upp till experterna att bedöma. I *Nybyggarna* verkar översynen av deltagarna vara en bidragande faktor för att individerna ska förändra sig. Genom denna översyn menar vi att deltagarna känner sig uppmärksammade och sedda. Övervakning kan ha en negativ klang, men i programmet kan det även uppfattas ha en

positiv verkan på deltagarna. Vår tolkning är att deltagarnas positiva respons på övervakningen kan grundas i deras vetskap om att deras boendesituation inte påverkas av det beteende som de uppvisar. Det är därmed tillåtet att göra fel.

I relation till modellen *Bostad först* innefattar *Nybyggarna* en högre omfattning av krav än *Bostad först*. Exempelvis så ställs kravet att deltagarna måste vara drogfria när de befinner sig i ladan och att de måste vara delaktiga i arbetet med bygget. I likhet med *Bostad först* så betonar tv-programmet vikten av att först och främst ha en egen bostad. Detta är en grundförutsättning för att kunna ta itu med sina individuella problem. En annan likhet mellan metoderna är att individen tillskrivs makt och inflytande över sin egen situation. Man delar en grundsyn om att individerna själva har makten att förändra sina liv. Skillnaden mellan dessa ligger i att man i *Nybyggarna* har en uppfattning om att individerna är i behov av att någon lär dem hur de ska anskaffa sig makten över sin livssituation. Använder individerna inte sitt inflytande och sin makt på vad som i tv-programmet anses vara rätt sätt så tillrättavisas dem.

6. Avslutande diskussion

I vår analys har vi funnit att det finns olika maktaspekter i *Nybyggarna* som präglar behandlingsarbetet. Vi menar att man i tv-programmet, i enlighet med Foucaults teorier, har en tydlig strävan efter att förändra deltagarnas beteende för att de ska passa in i den rådande normen. För att förändra individernas beteende använder Anders Öfvergård i viss mån de verktyg som Foucault beskriver som medel för den disciplinerande makten. Ett av det mest förekommande verktyget för att förändra deltagarnas beteende är de normaliserande sanktionerna som möjliggörs genom den hierarkiska översynen. Detta innebär att deltagarna övervakas och deras arbete kontrolleras. Utifrån de resultat som uppvisas av deltagarna antingen tillrättavisas eller belönas dem. Det som vi finner mycket intressant i *Nybyggarna* är att alla sanktioner och belöningar är av känslomässig karaktär. Vi menar att anledningen till att sanktionerna och belöningarna överhuvudtaget påverkar deltagarna är beroende av den starka relation som finns mellan deltagarna och Anders. När vi har undersökt tv-programmets metod har vi även funnit att det finns starka inslag av empowerment. Detta menar vi att man ser utifrån att allt praktiskt arbete som sker i programmet syftar till att stärka individernas självkänsla och självförtroende. De ska känna sig bra med sig själva och även tro på att de kan anta nya utmaningar. Syftet med detta är, enligt vår tolkning, att individerna ska stärka sig själva

till den grad att de ser sig själva kapabla till att förändra sina liv. I relation till detta har vi dock funnit att det finns inslag av paternalism i programmet. Detta eftersom att det är Anders som bestämmer hur och inom vilka ramar deltagarna ska anskaffa sig den makten. Deltagarna ses inte alltid som kapabla till att inse vad som är för deras eget bästa.

I relation till de maktaspekter som vi funnit i *Nybyggarnas* metod så har vi även undersökt hur man utifrån denna kan se på programmets syn på hemlöshetens uppkomst. Vi har funnit att man kan se olika förklaringar till hemlösheten och missbruket i *Nybyggarna*. En central del är individen och individens arbete med sig själv men de strukturella förhållandena betonas även eftersom programmet ofta betonar vikten utav kollektivet och att ha ett arbete. Det är heller inte helt uteslutet att samhället har en roll i individens problematik och beteende som ges som förklaring till hemlösheten och missbruket. Individens problematik kan alltså vara en konsekvens av samhällsförhållanden. Vi anser dock att det är tydligt att hela konceptet med tv-programmet är en samhällskritik som således betonar samhällets roll i problemet eftersom hade samhällets insatser varit tillräckliga hade inte tv-programmet existens varit nödvändig.

I relation till de etablerade modellerna i arbetet mot hemlöshet är vår uppfattning att *Nybyggarnas* metod utgör någon form av mellanting av de olika modellerna. Lösningen på individernas problematik innebär inte på något sätt någon form av kravlöshet för individerna men förhållningssättet och metoden innebär inte heller några former av konkreta negativa konsekvenser för individerna om de uppvisar fel beteende. Det som får individerna att förändra sig själva verkar snarare kunna härledas till relationen mellan deltagarna och Anders. Hade deras relation inte varit så stark som den är i tv-programmet hade de känslomässiga sanktionerna varit totalt verkningslösa. Det tv-programmet skapar som saknas, och inte är en realistisk förutsättning för varken *Bostad först* eller *Boendetrappan*, är att skapa en känsla av utvaldhet hos individerna. Deltagarna i programmet uttrycker vid flertal tillfällen att de känner sig lyckliga över att ha blivit utvalda till programmet och att de har fått en chans till att starta om. Kanske är det så att det är den känslan av att vara utvald som skapar makten hos Anders och tv-produktionen. Anders och tv-produktionen hade makten att välja ut dem och därför vill individerna vara dem till lags. Deras förändring kan alltså grundas i att de vill leva upp till de förväntningar som tv-produktionen och Anders har. En annan intressant aspekt är

att individerna kanske även kan antas påverkas av tv-publikens förväntningar på dem. Vetskapen om tv-publikens närvaro kan antas lägga större press på individerna att lyckas och uppnå resultat. Att uppleva press kan låta som något negativt, men vetskapen om tv-publikens existens kan även skapa en känsla av att bli sedd. En möjlig tolkning utav detta är att man som person i den form av utanförskap som hemlösheten innebär ofta upplever en känsla av att inte bli sedd av samhället. Att delta i tv-programmet kan därför innebära motsatsen av detta.

Vi anser att det är av vikt att betona att vi i vår undersökning enbart kunnat tydliggöra de maktaspekter som vi funnit utifrån de begrepp vi applicerat. Hade man använt sig utav andra begrepp som utgångspunkt för maktanalysen är det möjligt att man hade funnit andra aspekter av makten. Vi vill även framhäva det faktum att vi inte på något sätt kan utvärdera huruvida metoden i programmet är framgångsrik eller inte. Vår avsikt har enbart varit att beskriva hur metoden ser ut. Det är även viktigt att komma ihåg att de avsnitt vi utgått ifrån är en komprimerad version av en flera veckor lång verklighet. Med detta sagt menar vi dock inte att vår undersökning är meningslös eftersom vi ändå får anta att de avsnitten vi undersökt på något sätt är representativa för *Nybyggarnas* förhållningssätt och behandlingsarbete.

Avslutningsvis menar vi att det är intressant och viktigt att undersöka hur man behandlar sociala problem i medier. Framförallt är det viktigt att inte enbart se de tv-program som behandlar sociala problem med någon form av underhållningssyfte som ett exploaterande av människor i kritiska livssituationer. Tvärtom menar vi att undersökandet av sociala problem i medier kan vidga perspektivet på etablerade behandlingsmodeller. Kanske är det så att det finns något i medierna som saknas i de etablerade modellerna.

7. Referenslista

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter. 2011a. "Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen".
I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö:
Liber
- Ahrne, Göran & Svensson, Peter. 2011b. "Att designa ett kvalitativt forskningsobjekt".
I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö:
Liber
- Askheim Ole Petter. 2007. "Empowerment – olika infallsvinklar." I Askheim, Ole
Petter & Starrin, Bengt (red.) (2007). *Empowerment i teori och praktik*. Malmö:
Gleerup
- Basta (2012a) "Bastas grundstenar." (elektronisk), *Bastas officiella hemsida*.
<http://www.basta.se/wp-content/uploads/2012/09/bastas_grundstenar.pdf> (2012-12-
25)
- Basta (2012b) "För placerande myndighet" (elektronisk), *Bastas officiella hemsida*.
<<http://www.basta.se/placerande-myndighet/>> (2012-12-25)
- Blid, Mats (2008). Ett folkhem för alla? Kommunala insatser mot hemlöshet. Diss.
(sammanfattning) Sundsvall : Mittuniversitetet, 2008
- Blomberg Helena, Kroll Christian, Lundström Tommy & Swärd Hans. 2004. "Medier
och samhällsvetenskap." I Blomberg Helena, Kroll Christian, Lundström Tommy &
Swärd Hans (red.) (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund:
Studentlitteratur
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Lund: Arkiv
- Hansson, Jan-Håkan & Wijkström, Filip (1997). "Basta!": beskrivning och analys av
Basta arbetskooperativ. Sköndal: Sköndalsinstitutet
- Jansson, André (2002). *Mediekultur och samhälle: en introduktion till kulturteoretiska
perspektiv inom medie- och kommunikationsvetenskapen*. Lund: Studentlitteratur

- Kanal 5 (2012) "Nybyggarna" (elektronisk), *Kanal 5:s officiella hemsida*.
<<http://www.kanal5play.se/#!/play/program/11550607/video/21886221/program/10250647>> (2012-10-30)
- May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans. 2002. "Vad är ett socialt problem?" I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur
- Payne, Malcolm (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur
- Socialstyrelsen. (2010). *En fast punkt – vägledning om boendelösningar för hemlösa personer*. (elektronisk). Stockholm: Socialstyrelsen.
<<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2010/2010-1-20>>. (2012-12-12)
- Starrin Bengt. 2007. "Empowerment som förhållningssätt - kan vi lära oss något av Pippi Långstrump?" I Askheim, Ole Petter & Starrin, Bengt (red.) (2007). *Empowerment i teori och praktik*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Starrin Bengt & Swärd Hans. 2006. "Makt och socialt arbete." I Meeuwisse, Anna, Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) (2006). *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur
- Swärd, Hans (2008). *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur
- Swärd, Hans. 2004. "När de utsatta får en röst i media." I Blomberg Helena, Kroll Christian, Lundström Tommy & Swärd Hans (red.) (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund: Studentlitteratur
- Swärd, H 1999, 'Homelessness in Sweden--discussion, patterns, and causes', *European Journal Of Social Work*, 2, 3, pp. 289-303, SocINDEX with Full Text, EBSCOhost, viewed 12 December 2012.
- Vetenskapsrådet (2012). *Forskningsetiska principer inom humanistiska- och samhällsvetenskaplig forskning*. (elektronisk)
<<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2012-10-29)

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur